

Nàng tóc thơm
(Truyện cổ dân tộc Thái)

Truyện kể về Nàng Tóc Thơm đẹp người đẹp nét và có mái tóc tỏa hương thơm ngát cả một vùng. Nàng lọt vào mắt xanh của nhà vua, nhưng không chịu về kinh sống trong lầu vàng điện ngọc mà chỉ thích cuộc sống bình dị với người yêu là chàng mồ côi.

Xưa ở đất Chiềng Văn có một gia đình sinh được một cô gái đẹp. Mới qua thời vắt áo, cầm khăn mà cô gái đã xinh đẹp nổi tiếng cả chiềng trên, poọng dưới. Khuôn mặt nàng đẹp như hoa mại, mái tóc nàng chảy dài như dòng suối và đặc biệt mái tóc ấy có một mùi thơm kỳ lạ. Trai trong bản nói với nhau: người mùi thơm của tóc nàng, người trẻ mong chóng lớn lên để lấy vợ, người già muốn trẻ lại để làm rẫy, làm nương, người mùi thơm của tóc nàng mọi mặt nhọc đều tan biến cả. Dân bản nói với nhau: chắc nàng đã tìm được lá thần của bà chúa rừng xanh để gội đầu nên tóc nàng thơm như vậy. Dân bản yêu mến và gọi nàng là Nàng Tóc Thơm.

Bố mẹ Nàng Tóc Thơm nghèo lắm, nhưng vì tuổi đã cao mà chỉ sinh được mỗi mình nàng nên bố mẹ rất thương yêu, chiều chuộng, không cho đi phát rẫy làm nương, mà bắt ở nhà trông con lợn con gà, thêu khăn, dệt váy. Nàng Tóc thơm có đôi tay thật khéo. Nàng ngồi vào khung cửi thì chẳng mấy ngày cuộn sợi đã thành váy, thành khăn. Nàng cầm lấy cây kim thì chẳng mấy chốc mà thú rừng, hoa núi đã đậu trên cặp váy. Người già trong bản ai cũng khen nàng đẹp nét, đẹp người. Các chàng trai trong mường ai cũng ao ước được cùng nàng chung khăn, chung gối. Nhiều người ở cách nhà nàng hàng mấy chục dao quăng cũng lội suối vượt rừng tới ngõ lờn tình tự. Trải qua mấy mùa hoa gạo nở, con trai các bản, các mường đã đứng mòn nơi đầu nhà mà nàng chưa ưng ai cả.

ở quả đồi cạnh nhà Nàng Tóc Thơm, có một chàng trai trẻ mồ côi cả cha lẫn mẹ. Chàng sống một mình trong một cái chòi tựa vào sườn đồi, hàng ngày lo phát rẫy làm nương và săn bắn nuôi thân. Trong bản, ngoài mường ai có việc gì cần đến cũng đều được chàng mồ côi hết lòng giúp đỡ. Người già, người trẻ ai cũng tin yêu và quý mến chàng. Chàng mồ côi càng lớn càng khỏe mạnh và đẹp trai. Dân bản ai cũng khuyên chàng lấy vợ để có người sớm khuya giúp đỡ, nhưng chàng chỉ cười và nói với mọi người:

- Cháu mồ côi cha mẹ, nhà lại rất nghèo làm sao có đủ tiền mà cưới vợ?

Một hôm đi nương về qua vũng mường ⁽¹⁾, nghe có tiếng người kêu cứu, chàng vội bỏ bó củi chạy đến. Đến nơi, chàng thấy một người đang bị nước cuốn đi. Người bị nước cuốn đang cố sức bám lấy một cây nứa nhỏ đang trôi giữa dòng, nhưng nước chảy mạnh làm cả nứa và người lao theo dòng nước. Không quản hiểm nguy, chàng lao xuống dòng suối cứu người bị nạn. Khi đưa được người ấy lên bờ, chàng mới nhận ra người bị nạn chính là Nàng Tóc Thơm trong bản. Chàng mồ côi dìu Nàng Tóc Thơm cùng về. Cảm động vì chàng mồ côi đã cứu mình, Nàng Tóc Thơm nói với chàng:

- Hôm nay em đi ra gặp cây đổ chắn ngang đường, gặp chim bay qua mặt, gặp nai giác, hoẵng kêu. Em đi phải đi đêm giờ ngày xấu. Nếu không gặp chàng thì em không còn trông thấy bố, thấy mẹ, thấy cây gạo trước nhà. Công ơn chàng to như núi, nhiều như cây rừng, biết lấy gì đền đáp được!

Chàng mồ côi nói:

- Tôi lớn lên theo mường, theo bản, giúp người khi gặp nạn, có gì mà phải mang ơn!

Nàng Tóc Thơm nói:

- Xin chàng đến nhà em để bố mẹ em đền đáp ơn chàng.

Chàng trai nói:

- Tôi không đủ miếng ăn, cái mặc, không có trâu đực, trâu cái, vải khít, vải pè ⁽²⁾, không có nồi to, nồi nhỏ, đầu dằm tới nhà nàng!

Chàng chia tay với Nàng Tóc Thơm, rồi quay lại vác bó củi về nhà. Từ đó tuy chưa nói được với nhau nhưng hai người đã thấy thương trong dạ, thấy nhớ trong lòng. Bên bếp lửa nhà sàn, chàng mồi củi thầm mơ ước có ngày sang nhà Nàng Tóc Thơm chào ông mông. Trên khung cửi Nàng Tóc Thơm nắn nót dệt hình thường luồng trên tấm phá. Một ngày đẹp trời, bố mẹ Nàng Tóc Thơm đi làm vía cho ông mông ở chòm bên. Chàng mồi củi đã đến thăm nàng, họ nói với nhau lời nhớ, lời thương và hứa hẹn sẽ cùng bên nhau đến trọn đời. Chia tay nhau, chàng mồi củi về rồi mà Nàng Tóc Thơm vẫn thấy băng khuôn trong dạ, ngồi đứng không yên. Nàng nhớ con suối nơi nàng bị cuốn và chàng đã cứu thoát mình. Tần ngần nàng ra suối gội đầu. Soi bóng bên dòng suối, mê mải nhìn những sợi khói lan tỏa trên mái nhà của chàng mồi củi, nàng không hề hay biết một sợi tóc của nàng đã rơi xuống theo dòng suối và trôi đi mãi. Sợi tóc trôi đi hết suối nhỏ đến sông cái, đến tận đất người Kinh, kẻ chợ, trôi đến đâu mùi hương ngào ngạt lan tỏa đến đó. Một ngày kia, có người chèo đò thấy một đàn quạ đậu trên một cái đặng cá kêu la inh ỏi. Thấy sự lạ, anh ta bơi chèo đến xem và nhờ có mùi thơm kỳ lạ mà phát hiện sợi tóc mắc vào một khúc nứa đập. Người lái đò vớt sợi tóc đem về nộp lên quan. Thấy điều kỳ lạ viên quan vùng ấy cũng chẳng dám giữ lâu nên vội đem dâng cho nhà vua và kể lại câu chuyện. Nhà vua liền tự mình đem quân đi ngược dòng sông để tìm kỳ được người có mái tóc thơm. Chưa đầy nửa con trăng nhà vua đã tìm ra được Nàng Tóc Thơm ở nương Chiềng Vắn. Thấy nàng xinh đẹp, nhà vua cho gọi tạo bản đến truyền rằng:

- Điềm trời xui khiến, ta ngược sông cái, sông con đến nơi rừng sâu, núi thẳm này lại gặp người đẹp. Đúng là lời lành đồn chín bến. Truyền cho dân bản sửa soạn đưa Nàng Tóc Thơm về kinh đô làm hoàng hậu.

Nàng Tóc Thơm đau đớn quỵ xuống tàu rằng:

- Sinh ra ở núi, ở rừng, chân đã quen trèo dốc, trèo đèo, không quen nơi lâu vàng, điện ngọc. Bụng quen ăn măng, ăn củ, không biết ăn chả phượng nem công. Xin nhà vua cho kẻ hèn mọn này được ở lại với núi rừng, với dân với bản.

Nhà vua nói:

- Lệnh của ta là ý trời. Nàng không muốn nhưng ta đã quyết. Nàng về với ta sẽ sung sướng, dân bản sẽ no ấm yên vui. Ta cho Nàng ở lại với dân bản ba ngày. Hết ba ngày tạo bản phải đem nàng về kinh. Nếu trái ý lệnh bản mường sẽ thành tro bụi.

Nhà vua và quân lính đi rồi, Nàng Tóc Thơm và chàng mồi củi đã gặp nhau. Họ vật vã, thở than, oán trách thân phận chẳng ra gì, mới nói lời thương đã phải nói lời từ biệt.

Than thở hồi lâu, chàng mồi củi nói với nàng:

- Ta không thể dùng chày đẩy trời lên cao, nện đất xuống thấp. Ta không thể bắt sông chảy ngược. Ta chỉ mong nàng ăn cơm không quên ruộng, ăn cá không quên nước. Đắp chặn hoa nhớ người xe sợi, dệt may, đeo vòng bạc, vòng vàng đừng quên khoanh dây rừng buộc củi, ăn miếng ngon miếng ngọt đừng quên miếng qué cay giữa rừng.

Nàng Tóc Thơm nói với chàng:

- Em như cây quế lìa rừng bị bóc vỏ, em xin nguyện làm cây củi cho bản, cho mường.

Chỉ còn một ngày nữa là đến hạn phải về kinh đô, Nàng Tóc Thơm xin cha mẹ cho đi thăm nương, thăm rẫy.

Thương con mẹ nàng nói rằng:

- Con phải ở nhà chuẩn bị để ngày mai về kinh đô cho đẹp lòng vua!

Nàng thưa với mẹ:

- Con đi lần này biết khi nào trở lại, cho con đi thăm người già trong bản, trẻ con trong mường, đi thăm cái rẫy, cái nương để ngày mai con đi yên dạ. Nàng đeo nón, ra khỏi nhà đi thẳng xuống suối nơi mà nàng gội đầu ngày trước. Chiều tối, chờ mãi không thấy con về, bố mẹ nàng và dân bản vội đi tìm. Lăn theo mùi hương của tóc họ đi, đi mãi, đến khi đất Đơm Mầu thấy Nàng Tóc Thơm đã chết. Xác nàng dạt vào khe đá, tóc dài chảy theo dòng suối, mùi hương vẫn còn thơm ngát cả một vùng.

*Theo "Văn hóa truyền thống Thường Xuân"
Sở Văn hóa Thông tin Thanh Hóa xuất bản 1989.*

(1) Vững mường: Xưa kia ở mỗi mường, người Thái tin rằng phải tìm thêm một vũng nước trên dòng sông hay suối, hoặc nếu không có suối phải đào một cái ao to làm vũng để cho chủ vua thường luồng ở. Hằng năm nhân dịp lễ xin mường phải mang lễ vật dâng vua thường luồng. Vua thường luồng tự như Long Vương giúp dân mưa thuận gió hòa làm mùa màng tươi tốt. Nếu để vua thường luồng mất lòng sẽ sinh ra lũ lụt, hạn hán, mùa màng thất bát.

(2) Vải khít, vải pè: Thứ vải thổ cẩm của người Thái rất đẹp, màu sắc sặc sỡ, dùng làm mặt chăn, diềm màn, gấu váy, mặt địu trẻ em.

 [Trở về trang trước](#)